List 29. **NOVICE** Tečaj XLVIII.

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemaje za celo leto 3 gld. 40 kr. za pol leta 1 gld. 70 kr. za četrt leta 90 kr pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrt leta 1 gld. 10 kr.

V Ljubljani 16. julija 1890.

Obseg: Kreolin v vrtnarstvu. — Črtica o kmetovalčevem izobraževanji. — Bledica hruševega drevja. — Zakaj postane sadni mošt moten in kako ga čistiti. — Vprašanja in odgovori. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Kreolin v vrtnarstvu.

V zadnji številki „Novic“ popisujemo kreolin kot sredstvo proti mnogoterim beleznim. Kreolin pa ima, kakor trdi njegov iznajditelj gospod Zmerzlikar, tudi veliko vrednost v vrtnarstvu. On piše: Da se mlado drevje obvaruje zajcev, mažejo je z apnom, tolščobo, katranom itd.; s tem mazanjem se pa luknice koži zamažejo, in drevje se vsled tega ne debeli. Vzameš li na en liter vode 5 navadnih žlic kreolina in s tem dobro opereš in utreš deblo, pa dobi drevesna lubad duh in okus, da se je noben zajec ne loti, ob enem pa ugonobiš vso zalego in ličinke raznih mrčesov. Da dež kreolina ne izpere poškropi potem deblo še z beležem. Tudi stara debla je priporočeno izmivati s tako vodo, ker s tem ugonobiš vso zalego pod razpokano lubadjo.

Podoba 1.

Da preženeš kaparje s trt in breskev, namaži konec oktobra ali o pričetku meseca novembra njih debla in veje povsod, koder se jih zajedalci drže. Kaparje na trti, to so samice, katere krijejo zalego, pa moraš z močnejšo kreolinovo vodo zatirati.

Uši preženeš z drevja z dunajskim kreolinovim milom. Na pet litrov mlačne vode vzemi 1 do 2 dekagrama takega mila in na vsak liter te raztopine pol žlice kreolina. S to tekočino lahko ugonobiš tudi krvno uš, gosenice, razne hrošče, polže itd.

Gospod Zmerzlikar je za škropljenje izumil pripravo katero kaže podoba 1. Po naših vinorodnih krajih, koder imajo sedaj trtne škropilnice, bodo pa te gotovo še bolj ugajale.

Črtica o kmetovalčevem izobraževanji.

(Konec.)

Večkrat se čuje, da imajo vlastelji (veleposestniki) pri obširnih svojih posestvih mnogo več ugodnosti, tako da so z večimi podjetji ob pravilnem gospodarstvu združeni tudi veči dohodki. Toda ne smemo zabiti, da imajo tudi manjša posestva svoje dobrote, s katerimi se vlastelji ne morejo okoristiti; pač pa se lahko manjši gospodarji, če se združijo, dokopljejo do prednosti večih gospodarstev. Mnoge mlekarske, sirarske in različne druge zadruge in društva, ki po nekaterih krajih pod dobrim vodstvom tako blagodejno delujejo, porok so nam za to in kažejo jasno, da imajo kmetovalci še potov, da si izboljšajo svoj stan.

Po nekaterih krajih z gotovih vzrokov nedostaje delavnih moči, ter so delavci zelo dragi, ali pa se celo delo pravi čas opraviti ne more. Zato si pomagajo vlastelji s kmetijskimi stroji. Manjši gospodar pa tega ne

ZEITUNGS-STEMPEL

more storiti. Ako pa se združi več kmetovalcev, pride na enega malo stroškov, pa vendar mu opravi stroj vse delo. Najboljše bi bilo, ako kupi vodstvo krajnega kmetijskega društva toliko strojev, kolikor jih je za tist kraj treba, in društveniki jih proti malemu plačilu dobivajo v porabo. Če bi pa bili stroški za društvo preveliki, plačajo naj jih društveniki po razmerji svojih potreb.

Nekaj let sem čuje se po deželi večkrat o brezvestnih agentih, ki vsiljujejo kmetovalcem slabe kmetijske stroje in, če ne gre drugače, pomajajo si tudi z goljufijo. Odškodovani kmetovalci si potem ne vedo pomagati. Vsega tega bi ne bilo treba. Kmetovalci naj se obrnejo do tajništva kmetijske družbe, in rado jim bode postreglo. Povedalo jim bode za poštene tovarnarje ali pa celo samo naročilo potrebnega orodja, in kmetovalci bodo imeli pri tem dvojen dobiček: 1.) dobili bodo gotovo dobro orodje in 2) mnogo ceneje, nego pa, če si ga sami naroče.

Enako slabo godi se kmetovalcem pri prodaji svojih pridelkov. Zviti prekupci vedo vedno ubrati pravo pot, da potisnejo ceno pri pridelovalcih kolikor moči nizko, pri uživalcih pa jo poženo do skrajne visočine. In tako so odškodovani pridelovalci in uživalci; masten dobiček pa spravljajo prekupci v svoje žepe. To se godi mnogokrat pri kupčiji po deželi, po najmanjših trgih in mestih, pa tudi po svetovnih mestih po mejnarodnih trgih za kmetijske pridelke, koder se jim navadno tudi cena dela. Načini, s katerimi znajo te vrste ljudje tržno ceno zniževati in si blago zagotovljati, pretkani so res prav zvito. Kdor se želi o tem bolj natačno poučiti, pregleda naj nekoliko zadnje letnike „dunajskega kmetijskega lista“. Toda to ni še vse, ko bi še vse blago prišlo med poštene ljudi bi še bilo. Ali mnogo se ga pokvari, zmeša, prenaredi in ponaredi. Ni čuda, da se potem pridelovalci pritožujejo zaradi nizkih cen svojih pridelkov, uživalci pa zaradi slabega blaga in slabega živeža sploh.

Da se to prepreči, treba se bode kolikor moči med sabo pogajati društvom pridelovalcev in uživalcev, ne glede na prekupce.*) Pogajajo naj se tudi društva, a ne vedno posamezniki. S tem pa nikdar ni rečeno, naj se prosti medsebojni promet ustavi; saj to sploh ni mogoče. A mnogokrat je ob velikih potrebščinah neprilično od posameznikov kupovati, dasi bi bilo ob sedanjih razmerah v gmotnem oziru ugodnejše. In kupci se obrnejo rajši do gotovih podjetnikov, kateri jim dajo zaželenega blaga ob določenih časih, določenc množine in na določenih krajih. V takih slučajih ni vedno cena in kakovost, ampak mnogokrat točnost prva stvar. Vzgled nam je zalaganje c. in kr. vojne. Dasi bi bilo neposredno zalaganje vojne z živili po kmetovalcih cenejše in boljše, vendar se dosedanji vojni ministri zaradi manj priličnega nakupovanja niso mogli zadosti ogreti za to. Kmetovalci bi tej nepriliki kaj lahko odpomogli. Vsak bi naznanil društvenemu vodstvu, oziroma družbenemu odboru množino pridelkov, ki jih ima na prodaj, in društva bi potem lahko tekmovala pri dobovah z vsakim podjetnikom. — Ravno taka je z drugimi društvi uživalcev in zasebniki, ki potrebujejo tega ali onega. Nič drugega bi ne bilo treba, nego obrniti se do kmetijske družbe, in postreglo bi se jim z najboljšim blagom. Pri tem bi mnogo bolje izhajali pridelovalci in uživalci, ker bi se dobiček, katerega sedaj spravljajo prekupci, porazdelil med obe stranki; pridelovalci bi draže prodajali, uživalci ceneje kupovali.

Korak dalje pa bi se storil, če bi se ustanovila zadružna, ali pa tudi deželna skladišča, kamor bi kmetovalci oddajali gotove svoje pridelke in bi prejeli, ako bi želeli, nekaj predplačila na svoje blago, dokler bi se ne prodalo. Po teh skladiščih razvrstilo bi se blago po kakovosti, in kupci bi kupovali blago prav po svoji volji.

Vsakemu blagu poviša se z varnostjo vrednost prav zelo. Če človek ve, da mu je varno imetje, ali pa, da bode dobil odškodnino, ako ga zadene kaka nesreča: koliko laže, koliko mirneje mu je pri srci. Važnost različnih zavarovalnic je toraj očitna. Vsaka naprava za splošno korist je toliko boljša, kolikor veče ugodnosti ponuja onim, kateri se je hočejo poslužiti, in kolikor manj plačila zahteva za to. Mnogo zavarovalnic pa je v rokah kapitalistov. Toraj ima kapital tudi iz tega vira svoj pritok. Denarja pa je od njega dobiti le pod trdimi pogoji. Poskušali so že po nekaterih krajih, in sicer so z uspehom osnovali društvene zavarovalnice. Če primerjamo tako društveno, deželno ali državno zavarovalnico z navadnimi, pokaže se nam jasno nje prednost. Kakor se tam nabira denar v velike glavnice, katere potem iz nova izvabljajo iz ljudstva denarnih žrtev, ostajajo tukaj vsi preostanki doma. Zato se vplačila sčasoma lahko znižajo na najmanjše zneske, kar je gotovo zavarovancem v korist, ali pa se porabi denar pri upravi ter se zavarovancem znižajo davki. Na vsak način ostane vsa korist udeležencem. Posebno ugodne bi bile državne zavarovalnice, ker bi se zavarovalnina lahko pobirala z davki in bi vsa uprava silno malo stala. Zato naj bi država vsaj kako važnejše zavarovanje, na pr. prisilno zavarovanje proti ognju, vzela v svojo oskrbo. V obče manj važna zavarovanja oskrbujejo naj se prosto, saj tako za prosto ljudstvo niso posebne važnosti.

Iz tega kratkega premišljevanja razvidimo, da bode le društvena podjetnost pravilno vzgojenega in pravilno izobraženega ljudstva prevladala kapitalizem, povečala ljudstvu dohodke in zmanjšala mu stroške. S tem se bodo gospodarske razmere izdatno izboljšale. Ljudstvo naj toraj ne trpi, da prihajajo tuji kapitalisti med nje ter si potem osvajajo vsa boljša podjetja, ljudstvo samo pa mora služiti. Ni nam vsak denar koristen, kateri pride med nas. Saj se da z dobro in pravilno osnovanimi društvi jako mnogo doseči, in kmetijstvo, obrt in trgovina, to bode ostalo pri srednjem stanu in pri

*) Da tukaj ne mislim poštenega in potrebnega trgovskega stanu, pač mi ni treba še posebe poudarjati.

domačem ljudstvu. Dobrim društvom pa je treba zdravih načel in trdne podloge že pri ustanovitvi, pri delovanji pa dobre, trdne volje in vstrajnosti, ako si hočejo zagotoviti povoljen uspeh. — Seveda tu ne mislim o snovanji društev, kakeršna so z večine delniška društva. Ona so v rokah kapitalistov. Naša društva pa naj bi ravno nasprotno delovala. Torej naj bi bila društva pridelovalcev, osnovana zato, da bi svoje pridelke bolje spečavali in da bi pridelki prihajali uživalcem pristni, nepokvarjeni v roke. To bi bilo zdravo načelo, pri katerem „kapitalizem“ nima ničesar opraviti.

Pregledali smo ob kratkem kmetijske razmere in izpoznali, da je kmetijski stan jako važen, pa tudi jako težaven, da pravilno kmetovanje in gospodarjenje ni tako priprosto, kakor si marsikdo domišlja, da so sedanje razmere kmetijske slabe in da bode še mnogo dela, predno se povoljno urede. Videli smo, da se mora kmetovalec mnogo učiti, o gospodarstvu mnogo misliti in računiti. Mora pa tudi trdo in vstrajno delati ter v vseh rečeh ščediti. Čim boljši gospodar je oče, toliko več se bode od nega naučil sin, kateri bode vsled tega toliko laže izhajal pozneje pri izobraževanji in pri delu.

Iskrena želja vsakega človekoljuba mora biti, da bi se tudi kmetijski stan kaj kmalu povzdignil do boljših razmer. A žele naj to sosebno in tudi kaj store kmetovalci sami. Poprimejo naj se krepko vsake ugodne prilike. Bog daj, da bi tudi te vrstice kaj pripomogle k napredku! F. Š.

Bledica hruševega drevja.

Bledica po nekaterih krajih prav mnogo škoduje hruševemu drevju, zlasti pa pritlikavcem. Proti tej bolezni je prav dobro sredstvo škropljenje drevja z vodo, v kateri je bilo raztopljene 2 odstotka zelene galice. Zelena ali železna galica je žveplenokislo železo, katerega je v vsaki špecerijski prodajalni dobiti, ker ga rabijo čevljarji. Zelena galica je prav ceno. Škropiti je kake trikrat, in sicer zvečer, ko solnce zaide. Jeseni, ko listje odpade, pa gnoji takemu bolnemu drevju s straniškim gnojem, kateremu prideneš blizu 1 odstotek železne galice. Sredstvo je neki jako gotovo, zato je tudi našim sadjarjem priporočamo. Ako pa bledica ni bolezen, ampak le nasledek plitve in nerodovitne zemlje, ali pa so poškodovali korenine ogrci, pa seveda to sredstvo ni uspešno. V tem slučaji pa ne kaže drugega, nego zemljo zboljšati, oziroma zmenjati jo z drugo, in če so ogrci vzrok bledici, te škodljivce pridno zatirati.

Zakaj postane sadni mošt moten in kako ga čistiti.

Sadni mošt postane moten ali zato, ker ni mogel popolnoma dokipeti, ali pa, ker je bil prepozno pretočen (presnet) in se vsled tega ob toploti drožje dvigne ter povzroči novo kipenje.

Ako si mošt uže presnel v prvič, pa je potem moten postal vsled drugega kipenja, čakaj, da pokipi, potem ga pa precej zopet pretoči.

Moten mošt očistiš z žolcem, t. j. z očiščenim klejem (limom), katerega sedaj lahko skoraj povsod dobiš. Dva do tri grame žolči na en hektoliter zadostuje. Žolč dobro izperi, namakaj jo nekaj ur v kakem lonci, in sicer v moštu, potem jo pa pri ognji počasi popolnoma razstopi. Shlajeno kuhano žolč vlij v vino ter jo dobro premešaj. Žolč se spoji z čreslovino moštovo, skrkne, usede se na dno in potegne za seboj tudi vso drugo nesnago iz vina. Dostikrat ti pa tako čiščenje neče pomagati, in sicer zato ne, ker vinu nedostaje čreslovine. V tem slučaji kupi v lekarni tanina in ga dodeni, predno čistiš, kake tri do štiri grame na hektoliter mošta. Če se je učistil, ga pretoči čez osem do deset dni. Da moreš presoditi, ali ti je treba tanina ali ne, poskusi najprvo očistiti eno steklenko mošta. Izkušnja ti potem pokaže, kaj bodeš naredil.

Slišali smo naše gospodarje trditi, da ni dobro pretakati mošta, zlasti ne večkrat, ker itak ne kaj močni sadjevec s tem preveč slabimo. To nikakor ni res. Pretočen mošt ali pa pretočeno vino precej res nima dobrega okusa, pijača je prazna in plehka, a to je le navidezno; čez kake tri ali štiri tedne, ko se vino zopet ustanovi, pa se mu ne povrne le prvotni okus, marveč postane zelo boljši. Mošt naj kipi v toplem prostoru, ki ima kakih 18 Celzijevih stopinj toplote, in precej, ko je prvo burno kipenje ponehalo, pretoči ga v snažen sod. O božiči pretoči ga drugič in o veliki noči pa tretjič. Po leti ob košnji imel bodeš mošt, ki je boljša pijača nego žganje ali pa kaka vinska zavrelica od kakega hrvaškega juda.

Vprašanja in odgovori.

Vprašanje 136. Na vrtu imam polno rumenih črvov, kateri mi salato izpodjedajo in katere pri nas imenujemo strune. Te strune izpodjedajo salato, dokler ne uvene. Svetujte mi, kako jih pokončati. (F. Š. v Š.)

Odgovor: Ti rumeni črvi so ličinke od pokalice. Prof. Erjavec piše to le o strunah: V topli pomladi se pokalice plode in potem kmalu poginejo, a na njihovo mesto pridejo druge mlade, zato jih videvamo vse leto. Ličinke, katerim pravimo tudi strune, ker so tenke, trde in gladke, izpodjedajo vsakovrstne rastline. Struna raste prav počasi in živi gotovo več let, ali natanko se ne ve koliko. Dorasla preobrazi se pod zemljo v belo bubo, ki ima črne oči in nad vsakim očesom po en rjav rožiček, a zakaj se okončuje v dva kratka repka. Vsem žužkojedim pticam gredo strune tako v slast, kakor podobni jim močni črvi, ali ker mrčes živi več ali menj v zemlji skrit, ne morejo lehko do njega. Ako toraj strune v kacem kraji delajo vidno škodo, je treba, da človek vzdigne roko na nje. Okoli venočega stebla je

treba črve obrati in je kokošim ali pticam vreči v zobanje. To delo lehko vsak otrok opravi. Ker so strune posebno v salato zaljubljene, ne bode napačno, ako štore od salate razrežeš na kosce in zvečer jih pomečeš po gredicah, koder ti strune delajo kvaro. Drugo jutro poglej kosce in ž njih oberi ličinke. Močno priporočajo tudi prgo (oljnate preše), ki naj se razdrobi v majhne kosce lešnikove debelosti in potakne v zemljo. Neki, da prga močno vabi strune k sebi, a te poginejo, ako so se je nažrli, ker je za nje strup. Meni se ta stvar ne zdi nič prav verjetna, ali pokušnja ni težka in ne stane mnogo.

Vprašanje 138. Imam tri leta staro junico, ki se je uže pred letom prvič otelila, sedaj se pa noče več pojati. Izkušal sem uže na vse načine, da bi se pojala, a je vse zastonj. Zdravnik mi je ukazal, dajati španskih muh, a bilo je brez uspeha. Ali veste Vi kak pomoček? (F. Š. v Š.)

Odgovor: Ako je bil pri vaši junici uže kak živinozdravnik (seveda resničen živinozdravnik, ne pa kak mazač), onda vam mi ne moremo dati boljšega sveta nego on, zlasti ker je junico pregledal, kar nam ni mogoče. Da pa je sedaj junica jalova, pa se nam ne zdi prav nič čudno, ker je komaj dve leti stara se uže prvikrat otelila. Junico ste prezgodaj k biku gnali, sedaj pa imate dobiček. Morda je pa junica predobro krmljena, debela in ima spolovila z mastjo zalita, kar tudi provzroča jalovost. Če je res tako, krmite jo s takimi krmili, ki ne gredo v mast, ampak v meso, ter gonite jo pridno na pašo, da se izleta in izgubi nepotrebno maščobo. Na vaših vročih pašnikih se bode to i tako kmalu zgodilo.

Vprašanje 139. Avgusta meseca sem kupil kravo z mladim mlekom; stara je kakih 7 let, popolnoma zdrava in izvrstna za mleko. Ima pa to napako, da se nič ne redi; medlo sem kupil, in medla je ostala. Sedaj je breja 8 mesecev, in smo jo na suho postavili, ko je imela še en liter mleka. Pri nas je navada, kravo pustiti suho vsaj tri tedne pod otelitvijo, pravijo, da pride bolj k mleku. Ali je kak pomoček, tako kravo odebeliti, in ali je boljše, kravo molsti, dokler ima kaj mleka, ali naj se poprej neha? (F. v Š.)

Odgovor: Ako je krava drugače res zdrava in jo dobro krmite, potem je zato medla, ker veliko molze. Če bi pa mleko izgubila, kmalu bi se odebelila. Vsaj en mesec pred otelitvijo naj krava stoji suha, in sicer zato, da pride tista krma, iz katere bi drugače delala mleko, teletu v korist, in pa zato, ker drugače krava pri prihodnjem teletu sama od sebe več mescev poprej pride ob mleko.

Vprašanje 140. V odgovoru na 104. vprašanje sem bral o škropljenji krompirja. Ker se po nekaterih krajih uže prikazuje bolezen, zato mislim narediti poskušnjo. Blagovolite odgovoriti, kje bi dobil modre galice in pa sodo, in koliko bi moralo biti teh reči, da poškropim pol orala, ter koliko bi stala dobra taka škropilnica, kakeršne rabijo vrtnarji ali platnarji? (A. Š. v M. b.)

Odgovor: Modre galice doboste pri kmetijski družbi v Ljubljani, ker ste ud, po 31 kr. k/g. Namesto sode je bolje vzeti ugašenega apna. Taka škropilnica stoji 1 gld. 40 kr. do 1 gld. 60 kr. Ker ima škropilnica precej goste in velike luknje, padlo bode veliko tekočine na krompir, zato pa smete tekočino bolj redko narediti, na pr. na 100 litrov vode 1 k/g galice in 1 k/g apna. Koliko bodete porabili take tekočine, ne vemo, ker nimamo nič izkušenj. Kakih 500 litrov menimo bode zadostovalo. Ako hočete škropiti, škropite prav precej in potem še enkrat čez 3 do 4 tedne. Uspeh, prosimo nam sporočite.

Vprašanje 141. S prijeto škropilnico in bakreno galico nameravam letos za poskušnjo škropiti tudi krompir. Prosim potrebnega pouka, kako močno in kolikokrat naj škropim? Moj krompir (ribničan) se vsako leto en mesec prezgodaj posuši, vsled česar ne odebeli prav. (K. K. v M. Istriji.)

Odgovor: Ako imate trtno škropilnico, škropite z ravno tisto tekočino kakor trte in tudi ravno tako. Škropite pa dvakrat, in sicer prvikrat precej, t. j., predno se začne bolezen kazati, in drugič 3 do 4 tedne pozneje.

Vprašanje 142. Po naših travnikih je vsako leto mnogo kobilic, — letos jih je pa po nekaterih travnikih zlasti v Babinem Dolu za Javorskim gričem toliko, da bi jih lahko z rokami grabil. Ene bilke drži se jih po 5 in še več. Ljudstvo meni, da je glavni vzrok tej nadlogi voda, ki večkrat poplavi Planinski log, in da je v plavji, ki ga voda za sabo pušča, kobiličja zalega. Kobilice so majhne, delajo pa vendar znatno škodo, in bojimo se, da udarijo na njive, kadar bo trava pokošena. Kako bi se ubranili teh škodljivk? (J. P. v P.)

Odgovor: O zatiranji tega mrčesa nam ni prav nič znanega, in tudi v nobeni knjigi nismo mogli ničesar iztakniti. Našli smo sicer popisano, kako je preganjati velike trope kobilice selke, a malih kobilic ni moči na ta način gonobiti. Mokrota ne vpliva nič, ker kobilica ljubi suha tla, pač pa pospešuje bližava gozdov razmnožitev kobilic. Zalega kobilična je zelo občutljiva, množi se nekaj let, a prva huda zima uniči skoraj vse, in nadloga se za nekaj let izgubi.

Vprašanje 143. Žlahtna vinska trta jemlje slovo od nas. Zelene vinske gorice kažejo svoja rjava rebra. Po nekdaj toliko prijetnih prostorih se bujno šopirita robidovje in praprot. Ubogi mi Dolenjci! Mnogi izkušamo po pripravnih prostorih obdelati svet za košenice, a vedno sili iz tal le praprot in zopet praprot. Ali je kak pripomoček, da bi zatrli praprot po naših, žalibog bivših vinogradih? (M. K. v C.)

Odgovor: Praprotov plevel je jako težko zatreti, le z vztrajnostjo in pridnostjo se da kaj doseči. Ker praprot toliko časa poganja, dokler je korenina zdrava, zato je važno ugonobiti korenino. Vsako praprotovo

rastlino morate toliko globoko odrezati, kolikor le gre, in sicer precej, kadar je mlado raslino zapaziti. Korenina tako zatirane praproti počasi pogine, t. j. izgnije. Spominjamo se, da smo nekje brali, da se uspešno zatira praprot, če se zabode v korenino odrezane praproti rtasta železna palica, koje rt je bil pomočen v žvepleno kislino. Morda ima kedo izmed naših čitateljev izkušnje o zatiranji praproti. Prosimo poročil.

Vprašanje 144. Kako je odpraviti žitnega molja? (J. S. pri Sv. J.)

Odgovor: Čeja po žitnici, mazanje lesovine s katranom, često odpiranje in zračenje in večkratno pregrebanje žita odganja žitnega molja. Ako so se ti pa vendar zavrgli, polagaj na kup mokre plahte, okoli pa naspi malo žita. Goseničice, kar jih je v žitu, pojdejo na mokro plahto in potem jih lehko obereš ali pa drugače pomoriš. Metulji pa, kar jih ni še odložilo jajec, ne morejo na kup in prisiljeni znesti jih na žito, potreseno v ta namen. Razumeva se, da moraš to žito potem tudi odstraniti, takisto mi ni treba še opominjati, da steri vsacega metuljčka, ki ga vidiš v žitnici ali pa zunaj kje. Svetoval bi ti tudi, da postaviš okoli kupa nekoliko posod z vodo. Leteči molji se zbirajo radi pri vodi in mnogo se jih potopi. Moljavo žito spravi hitro s pota, a predno je daš v mlin, prepraži je v krušni peči, ki mu sicer vzame kaljivost, ali ta pri mlinskem žitu tako nima nobenega pomena.

Poučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

177.

Pustošenje kobilic po Slovenskem. Arabci in kobilice. Kobilice kot hrana.

Tudi v naše kraje so se zaletavale kobilice. Posebno mnogo je trpelo dravsko polje na Štajarju, kamor so kobilice prihajale z Ogrskega. Prvič so prišle 873. l. in vse tako požrle, da je bila potem velika lakota. 1306. l. jih je od vzhodnih krajev prišlo toliko, da so na milje daleč solnce zakrivale. Požrle so vse, kamor so sedle, da je bila zemlja sredi leta vsa gola, kakor po zimi. Veliko kvaro so učinile tudi 1447. l. Zgodovina nam sporoča, da so 1473. in 1474. l. ondi vse požrle, tako da je v ptujskej okolici vladala taka lakota, da so ljudje od glada mrli. Leta 1478 jih je v Slovenske Gorice toliko priletelo, da jih je zlasti ob Muri in Dravi bilo semtertje do kolena. Istega leta so bile tudi po Kranjskem in po Primorju in daleč tje po Italijanskem. Sporoča se nam, da je takrat na Beneškem do 30.000 ljudi od glada pomrlo. Leta 1542 so prišli s Turškega in s Slavonije zopet roji kobilic. Pustošile so mej Ptujem in Radgono, pa tudi v celjskej okolici in po Kranjskem so napravile mnogo škode. Tri leta pozneje so bile zopet na slovenskej zemlji, zlasti ob Savi. Leta 1672 je nastala v Ptuju kuga radi gnilih kobilic. Leta 1749 je izdala Marija Terezija poseben pouk, kako treba kobilice pokončevati. Po vseh deželah so bili nastavljeni komisarji, ki so nadzorovali priprave v pokončevanje kobilic. Dne 24. avgusta 1782. l. so prihrumele kobilice v velikej množini z Ogrskega ter so se spustile na dravsko polje. Preplašeno ljudstvo s prvega ni vedelo, kaj bi začelo. Kmalu pa so začeli zvoniti, ljudje so vreli vkup, užigali so kupe slame, s cepci so udrihali po kobilicah, streljali, so mej nje, bobnali in kričali. In kobilice so se res vzdignile in dalje odletele. Dne 25. avgusta so bile v Slovenskih Goricah, 26. v ščavniškej dolini in na murskem polju, 27. po vinogradih okoli Kapele, 28. okoli Radgone, 29. okoli Apač in okoli Cmureka. Septembra meseca pa so se v večjih tropah potikale po nemškem Štajarju ter so zopet odletele v spodnje kraje, dokler jih ni rani sneg pokončal.

Kobilice so povsodi prava nadloga, proti katerej se je človeku težko braniti. V prirodi je mnogo živalij, katere kobilice žro in zatirajo, ali vse to je slabo, kedar se v silnih rojih pokažejo. Naj stori človek vse, kar je v njegovej moči, vendar se jih ne more odkrižati. Ne ogenj, ne topovi in sploh nobena moč no more jih ugnati, dokler sama priroda človeku ne pomaga. Plinij pripoveda, da so Grki v Kireni imeli posebno postavo, da vsi stanovniki morajo trikrat na leto nad kobilice iti. Enkrat so morali iti jajčeca pobirat, enkrat ubijati mlade, brezkrile, in enkrat krilate kobilice. Kdor ni storil dolžnosti svoje, kaznovali so ga ostro. Ni sumnje, da človek ne more s prekrižanima rokama gledati svojega neprijatelja, ko mu ves imetek uničuje, temveč da se brani z ognjem in mlatili, in da proti mladim kobilicam grabna koplje z vodo zaliva, kjer jih potem poduši.

Arabci imajo gotovo sredstvo proti kobilicam. Ben Omer pravi, da je prerok čital na krilih ene kobilice tele besede: „Me smo največja vojska božja. Me nosimo vsaka 99 jajčec, ako pa bi jih položile sto, konec bi vzel ves svet.“ Mohamed se je na to prestrašil in je ponižno boga prosil, da uniči te neprijatelje musulmanskega sveta. Na to prošnjo je došelj angel Gabrijel in povedal preroku, kako naj si musulmanski svet pomaga. Prerokova molitev naj se zapiše na papir, pritrdi na tresko ter zasadi na polje, in kobilic ne bode blizu. In Arabci zatrjujejo, da to sredstvo pomaga. Po vrhu imajo Arabci še drugo sredstvo. Treba je ujeti štiri kobilice, vsakej zapisati na krila po jeden stih s korana, kateri proti kobilicam govore, pa jih pustiti, da odlete, in ves roj se bode obrnil na drugo stran. Kobilice Arabci spoštujejo in mnogo drže do tega, ako se jim o njih sanja. Komur se sanja, da kobilice je, veseli se, ker to je dobro znamenje. Komur se sanja, da padajo zlate kobilice, njemu hoče bog povrniti, kar je bil izgubil.

Za kalifa Omar-ben-el Khotthalla ni bilo kobilicam sledu, kakor da so izginile z zemlje. In zato je bila v deželi velika žalost. Kalif je poslal poslanike v Jeuren, Ham in Irak pogledat, ali so tam še kobilice. Eden poslanik se je srečno povrnil s pota in je prinesel polno pest kobilic. „Allah je velik!“ vzkliknil je Omar, ko je videl, da so še kobilice, ker se je uže bal za rod človeški. Treba nam je vedeti, da stoji v knjigah zapisano tole: „Kedar ne bode več kobilic, konec bode rodu človeškega.“ Pravljica pripoveda, da je ostal kosec prsti, ko je bog človeka ustvaril, in s tega ostanka je bog ustvaril kobilice, zato so kobilice ustvarjene človeku za hrano. Arabcem dopušča bog od vseh živalij jesti samo kobilice in ribe, a tako da se ne koljejo. In res jih jedo z največjo slastjo. Ko so jih vprašali, kakošna je ta jed, odgovoril je kalif Omar-ben-el Khotthal: „Da bi le imel vedno poln koš kobilic!“

General Dumas pripoveda, da so kobilice dobra hrana za ljudi, in za kamele. Jedo jih pržene ali kuhane. Suše jih tudi na solncu, meljejo in z moko mešajo ter potem na razne načine pripravljajo. Kamelam pokladajo posušene ali pržene kobilice. Posušene ali nasoljene kobilice prinašajo v Aziji in Afriki pogosto tudi na trg. V Bagdadu se je uže več potov dogodilo, da je cena mesu pala, kedar so prinesli mnogo kobilic na trg.

Na vzhodu je bil od nekdaj običaj kobilice jesti. Samim Izraelcem je bilo dovoljeno kobilice jesti, kakor stoji v sv. pismu. Tudi sv. Janez Krstnik se je v pustinji po izgledu preroka Amosa hranil s kobilicami. Vsi potniki, kateri so bili v Arabiji, pripovedajo, da so kobilice dobra hrana, in da se more človek ob njih odebeliti. Gotovo pa je, da so kobilice dobra hrana ptičem in drugim živalim.

Starodavni narodi so radi kobilice v zdravništvu upotrebljali. Dioskorid pravi, da je proti kožnej boležni dobro zdravilo, ako se stegno kobiličino v prah stolče in pomeša s krvjo jarčevo. Ako se pomeša z vinom, pa ni boljšega zdravila proti piku škorpijonovemu. Enakih receptov je bilo še več.

178.

Razvitek gospodarstva.

Sedanje stanje gospodarstva prosvetljenih narodov se je razvijalo skozi stoletja, preden se je vzdignilo na sedanjo višino. Trebalo je mnogo časa, truda in napora, da so narodi dosegli to višjo stopnjo; eden je šel hitreje, eden počasi naprej, kakor so komu bile ugodne ali neugodne okolnosti. Neki učitelji gospodarskega nauka pišejo več stopenj v tem napredovanju z nižje na višjo.

Najnižjo stopnjo gospodarstva imajo ondi, kjer ljudje žive od lova in ribolova. Tu je človek do celega privezan na prirodo. Dokler je divjačine v gojzdu, rib v vodi, dokler je samoraslega sadja, dotle se žive; kedar zmanjka teh stvarij, začne se stradanje. Lovec ne gospodari po kakej osnovi, ne štedi in ne misli, kaj bode jutri. Taki ljudje so surove čudi, kakor jim je surovo tudi gospodarstvo. Ne marajo za obiteljsko življenje, in ker se vedno klatijo za divjačino, tudi nimajo stalnega doma. Vsi se bavijo z istim poslom, in vsak misli samo na sebe; skupnih zadev in mejsebojne ljubezni ne pojmijo.

Druga stopnja gospodarskega življenja je pastirstvo (nomadstvo). Vsekako je pastir naprednejši od lovca. Živina je glavni predmet gospodarstva, ali človek je ne pokončava, temveč redi jo in kroti, čemur pa je treba truda, potrpežljivosti in neke osnove. Ukročena žival je njegovo blago in bogastvo. Tudi pastir ne stanuje na jednem mestu, ker je treba iskati paše čredam, ki ga hranijo, odevajo, in s čegar kožami trži. Ako je skrben in previden, pomnoži si blago, imovino, ki prehaja od očeta na sina. Pastir toraj poznaje last in nasledstvo. Da ne govorimo o drugih narodih, knjige stare zaveze pripovedajo o bogastvu Abrahama, Izaka in Jakoba, ker so imeli velike črede.

Pastirji so blažje čudi od lovca, cenijo hrabrost in odvažnost, laglje pojmijo višje ideje, in se zanje preje ogrejejo. Arabci so z vso silo svoje naravi osvojili Mohamedov zakon ter mu z mečem in ognjem dobivali pristašev. No tudi tu niso vsi jednaki: podnebje, osebine naroda, udomačena žival uplivajo na življenje in napredek pastirskih ljudstev. Pastirji v mrzlih krajih, odločeni z nepreglednimi prostori od drugih narodov, zelo so zaostali, dočim so semitska pastirska plemena v vsem naprednejša. Pastirska plemena imajo svojih poglavarjev, nekih uredb, ali vendar se njihova združevanja ne morejo nazivati državom v pravem smislu. Pravo živi v svesti naroda in po njem se sodi; ljubijo slobodo in neodvisnost; imovino svojo lahko prenašajo, zato se združujejo in v velikih krdelih navaljivajo v tuje zemlje. Zgodovina pripoveda dosta o takih navalih, na pr. Mongolcev v Evropo, ob izseljevanju pastirskih plemen.

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Sprava na Češkem?

Ko so prihajala z Dunaja prva poročila o češko-nemški spravi, da se pripravlja, da se bode posrečilo, dognati jo, konečno, da je sprava dognana, radovali smo se z vsega srca prav tako z našega slovenskega stališča, kakor tudi s stališča avstrijskega. Nadrobnosti poravnave niso nam bile znane in tudi pozneje, ko so se razglasile nismo si šteli v našo dolžnost, razpravljati jih in si lomiti glave Čehov in Nemcev v Češki, nedvomeč, da pač pogajajoča naroda sama dosti dobro vesta, kje ju čevelj tišči in kako se sporazumeta glede varovanja obestranskih narodnosti. Znano je bilo, da načrtani dogovor ima veljati samo za Češko kraljestvo, toda nikdo si ni prikrival, da posledice pogašenja narodnih strastij v eni veliki kraljevini neizogibno mora imeti svoje naravne posledice za vso državo.

Vsakdo smatral je poravnavo za pošteno, opirajočo se za neomejeno enakopravnost obeh narodnosti tako, da bi se naravno ne mogle kazati nobene pomenljive zapreke več.

Pa stvar obračala se je polagoma drugače, kar je v prvi vrsti povzročil razpor v češkem narodnem taboru. Mladočehi, kateri smatrajo za poklic svojega obstanka: grditi, sumničiti in spodkopavati trud, delovanje, poštenost in pa vspehe zasluženih mož staročeške stranke, storili so vse in z vsakovrstnimi sredstvi, da so češko ljudstvo hujskali zoper najveljavnejše može svojega naroda. Že vlansko leto, ko o poravnavi na Češkem še nihče govoril ni, kazal se je sad onega samomornega rovanja v tem, da so pri deželnozborskih volitvah Staročehom iztrgali nad 20 volilnih okrajev. Ko pa so se pogajanja med Staročehi in Nemci pričela, ne da bi bil kedo prašal po menenji Mladočehov, začeli so ti od jeze kar sikati, sumničenje in laž postalo jim je izključno orožje, še bolj pa potem, ko se je razglasil načrt poravnave v splošnih obrisih.

V obče je vlada še dosti srečno posredovala, dokler je bila stvar tajna; stranki trdile ste, da sicer ni nobena dosegla vsega, kar je želela, vendar pa so takoj začetkom glasila nemške stranke z neko ponosno zavestjo trdila, da Nemci niso žrtovali ničesar. Nasproti pa so mladočeška glasila trdila, da Čehi niso dosegli ničesar in kmalu je sledila temu očitanju zatožba, da so Staročehi izdali svoj narod; najojstreje letela je ta tožba zoper vodjo staročehov dr. Riegerja. Kmalu po dognanih dogovorih pričela se je izvršitev potom naredb in pri teh glasil se je pred drugimi minister pravosodja.

Žalibog ne moremo trditi, da bi bil pri tem poslu grof Schönborn srečen, kakor se je že tudi pri drugih svojih činih pokazal premalo skušenega politika, ki čine v politiki tudi pri nasprotnikih svojih presoja po idealnih načelih. Pri razpisu višjih sodnijških služb oglasile so se prve češke pritožbe zoper izvrševanje dotičnih dogovorov.

Mnogo pregrešili so tudi vladni in napolvladni časniki, katerim ni bilo mar druzega, kot z „Novo Prešo“ vred hvalisati zmernost in modrost češko-nemške stranke grditi in smešiti staročeške može, kateri so se tako imeli braniti sami na tri strani, nasproti Mladočehom, Nemcem in pa glasilom vladnim.

Staročehi branili so se vstrajno, možato in pošteno in pokazalo se je že pri deželno-zborskih razpravah, da je vsa staročeška stranka, razun treh mož, ostala do zadne pičice poravnave mož beseda.

Prišla je resolucija dr. Skarda-ova, ki zahteva v čeških okrajih pri sodnijah češki jezik kot notranji uradni jezik.

Res je sicer, da te točke ni bilo o dogovorih, toda s tem tudi ni bila izključena ta v temeljnih državnih zakonih sloneča zahteva; zoper njo glasovati ni mogoče nobenemu češkemu poslancu. Nemški poslanci so se protivili tej zahtevi, vlada pa je rekla, da hoče pritrditi onemu, o čemer se sporazumete obe stranki in se je s tem sokrivo storila one stare nemške zahteve po nemškem državnem jeziku. Pravičnost poravnave zahteva vsekakor, da se češki strani ne naklada ničesar, kar se enako ne naklada tudi nemški.

Prvo deželno-zborsko zborovanje tega poletja rešilo je samo eno točko, šolsko točko poravnave, po kateri se razdeli deželni šolski svet v nemško in češko kurijo. Zakon potrjen, začel se je izvrševati, Praški mestni svet po ogromni svoji večini pristaš češke stranke, začel se je razgovarjati o možeh, katere naj bi odposlal v nemško kurijo deželnega šolskega sveta. Imenovalo se je med drugimi tudi ime znanega nemškega šolskega vodja, pedagoga in pisatelja, državnega poslanca Heinricha, ki je neoporečen Nemec in šolski strokovnjak. Pri imenovanji tega imena pa so nemški listi in ž njimi tudi vladni listi kar vskipeli, in sedaj ko je Heinrich popolnem postavno tudi res izvoljen, je nemško-češka stranka kar iz sebe, žuga, da je s tem uničena poravnava, da se ona ne vrne več v deželni zbor in da tudi odstopi zopet od vdeležbe za prihodnje leto pripravljene deželske jubilejske razstave. Staročeška stranka pa zavrača s tem, da ji tudi na poravnavi, ako se nemška stranka in vlada tako vede. Ako ta misli, da se sme v stran porivati 6 milijonov Čehov, pa tudi ti ne bodo več hodili ž njo. Mi še ne verujemo, da bi bile to zadnje besede Čehov, to pa vidimo, da je položaj postal zelo negotov!

Naši dopisi.

Dobrova dne 10. julija. (*Javna zahvala, žetev in drugo.*) Glavni odbor c. kr. kmetijske družbe kranjske priznal je v svoji seji dne 23. junija t. l. tukajšnji šolski mladini za marljivo pokončavanje skodljivega mrčesja, nagrado 10 gld.; ta nagrada za pridne šolske otroke razdelila se je med marljive zatiralce mrčesa. Vsak prizadetih otrok prejel je tolikokrat po 3 kr., kolikorkratov donesel je v šolo zapredkov glogovega belina in drugih škodljivcev. Najmanj prejel je oni, ki je zapredkov le enkrat prinesel, namreč 3 kr., največ pa oni, ki je prinesel v šolo zapredkov 26krat, namreč 78 kr. Otrokom se je naročilo, da denar shranijo, in ko pridobe še toliko, da bode za eno poštno-hranilnično karto zadostovalo, si preskrbe poštno-hranilnične uložne knjižice, kar so nekateri uže storili.

Naj prejme slavna c. kr. kmetijska družba kranjska za priznano nagrado ovo potjo najiskrenejšo javno zahvalo tukajšnje šolske mladine. Bog plačaj tisočkrat.

Pretečeni ponedeljek pričela se je tukaj splošna žetev. Ozimna rž je kaj lepa in težkega klasja; obeta dobre letine. Žal, da so ozimna žita, osobito pšenica, po nekaterih njivah zelo polegla in se pomešala vsled vetrovnih nalivov, kar žetev zelo obtežuje. Žetvi sledi ob enem tudi ajdova setev. Marljivo kmetsko ljudstvo ima ob tem času trudapolnega dela črez glavo. Vse moči

male in velike so od ranega jutra do poznega večera vprežene, kar prouzročuje sedaj tudi bolj neredno obiskovanje šole za nekoliko dni.

Senena letina obnesla se je sploh prav dobro; dasiravno je deževje večkrat neljubo nagajalo, spravilo se je seno lepo, suho, pod streho.

Tekoče šolsko leto sklenemo tukaj dne 29. t. m. zjutraj o 7. uri s zahvalno sveto mašo brez posebne preskušnje, sicer pa, kolikor mogoče slovesno.

V tej šolski občini bile bi velike šolske počitnice na svojem mestu med časom od dne 1. septembra pa do 15. oktobra vsakega leta.*) S tem bilo bi ustreženo po eni strani roditeljem in gospodarjem-kmetovalcem, po drugi pa še bolj racijonalnemu šolskemu napredku.

Zdravstvo je pri nas sedaj vsestransko, bodi Bogu hvala, kaj povoljno, kar naj nam Vsegamogočni ohrani dobrotno tudi v prihodnje! M. Rant.

Iz Ljubljane. — Konec šolskega leta vršil se je v Ljubljani deloma minulo soboto, deloma včeraj dne 15. t. m. Izpiti zrelosti vršili so se na realki že minuli teden, na gimnaziji vrše se te dni. O nadrobnostih posameznih zavodov poročamo o priliki. Naučni minister dal je koncem prejšnjega tedna razglasiti premeščenja in imenovanja-dolgo vrsto srednješolskih učiteljev — pri katerih nahajamo že drugo nižjo gimnazijo v Ljubljani in pa razpolaganje še ostalimi profesorji kranjske nižje gimnazije. Vodja za drugo ljubljansko gimnazijo do sedaj še ni imenovan, ker si bržkone to „iznenadjenje“ naučni minister hoče prihraniti za posebni trenutek.

— **Spominska plošča Matej Ravnikar-jeva** se je slovesno raskrila na njegovi rojstni hiši na Vačah minulo nedeljo. Matej Ravnikar rodil se je namreč dne 20. septembra l. 1776. kot sin revnega krojača na Vačah. S podporo tamošnjega kaplana Stendlerja peljal ga je oče v ljubljanske šole, v mašnika posvečen je bil l. 1802. in ob enem imenovan za profesorja bogoslovja. Dolgo vrsto let bil je vodja ljubljanskega semenišča, pri učencih jako priljubljen, in še dandanes pripovedujejo stareji duhovniki marsikatero zanimivo dogodbico o njem. Kot slovenski pisatelj in rodoljub, odlikoval se je poleg Vodnika, Kopitarja in drugih ter Metelkota spravil k slovstvenem delovanji. Leta 1830. imenovan je bil za tržaško-koprskega škofa in je po zaslužnem delovanji zapustivši zanimivo oporoko — umrl leta 1845. Pri razkritji spominske plošče maševal je kot zastopnik škofov gospod kanonik Klun, pred mašo pridigoval je gosp. profesor T. Zupan, slavnostni govor govoril je poslanec-starosta g. L. Svetec, razkritje vodil je g. dr. Vošnjak. Vkljub deževnemu vremenu bila je vdeležba ljudstva obilna, da so se domači Vačani obilno vdeležili slavnosti, je pač umevno, ker tudi pokojni Ravnikar je v svoji oporoki najbolj mislil na Vačane.

— **Učiteljska pripravnica** ljubljanska ima, ako se ne motimo, kakor kočevska gimnazija navado, da ne proglaša tiskanih letnih poročil. Omenjamo toraj glede tamošnjega izpita zrelosti, da se ga je vdeležilo 15 učencev četrtega razreda, od teh je izpit prestal z odliko 1 učenec, povoljno je ta izpit prestalo 8 učencev, ponavljati imajo izpit 4 učenci, četerti razred ponavljati pa imata 2 učenca.

— **Za zgradbo deželnega gledališča** v Ljubljani oglasilo se je včeraj sedem ponudnikov, odpusti pri razpisanih cenah znašajo deloma do 15%.

— **Kamniške železnice tunel** nad mestom prodrli so po noči od 14. na 15. dan t. m.

*) Kako pa bi se strinjalo s to željo gromovito poljsko delo ob času sv. Jakoba, v katerem so po lastnih besedah gospoda dopisovalca „male in velike moči vprežene od ranega jutra do poznega večera“? Vredništvo.

Novičar iz domačih in tujih dežel.

Z Dunaja. — Včerajšnja uradna „Wiener Zeitung“ razglaša več zakonov, o dodatnem proračunu za poljedeljsko ministerstvo, o podporah za uravnavo teka rek in potokov na Tirolskem, o naredbah zoper trtno uš, in pa teh zakonov se tikajoče ministerske naredbe.

Te dni se je zopet vrnil grof Taaffe nazaj na Dunaj z svoje grajščine v Elischau-u, morebiti je to v zvezi s pripravami za češki deželni zbor, o katerem se je govorilo, da se ima sklicati meseca septembra. Deželnozborske volitve, razun koroških, so dognane. Novoizvoljeni zbori kažejo večinoma staro lice.

Desničarji so na zgubi v Moravski in pa v Solnogradkem, kjer je glasoviti Lienbacher od sebe vrgel vse, kar bi ga moglo značiti kot konservativca in je s tem v večino spravil tamošne liberalce.

Na Češkem pa se lahko ponaša slovanski živelj z lepim vspehom pridobljenim po složnem delovanji.

Glede koroškega bilo bi želeti samo da se upajo tam vsaj na oder nemški konservativci, dokler bodo ti svoja načela imeli samo na jeziku, ni misliti, da bi se Slovenci in oni otresli liberalnega vodstva.

Ogerska. — Včeraj opoludne vršila se je poroka nadvojvodice Margarete Clementine s knezom Albertom Thurn in Taksis. Prva je hči nadvojvoda Jožefa, ženin pa je sin pred kratkim umrle cesaričine sestre, toraj je svatovščina v najožjih cesarskih rodbinskih krogih. Slavnosti vdeležilo se je zato veliko visoke gospode.

Španjska. — V okraju Valencija je dne 14. t. m. za kolero obolelo 36 oseb, v mestu pa 2.

Odgovorni urednik Gustav Pirc. — Tisk in založba: J. Blasnikovi nasledniki.